

Universitatea
Ștefan cel Mare
Suceava

Facultatea de
Litere și Științe
ale Comunicării

TEZĂ DE DOCTORAT

DOMENIUL FILOLOGIE

IPOSTAZE ALE LIRICII FEMININE OPTZECISTE

CONDUCĂTOR ȘTIINȚIFIC:

Prof. univ. dr. Mircea A. Diaconu

DOCTORAND:

Alecse (Puha) Anca Elena

**Suceava,
septembrie 2021**

CUPRINS

Argument/ 4

I. Poezia optzecistă la „feminin”. Privire sintetică/ 15

- I.1. Locul scriitoarelor în cadrul generației lor. Grupări literare optzeciste/ 15
- I.2. Poezia „feminină”. Perspectiva criticii/ 23
- I.3. Mărturisiri ale poetelor despre ele însele/ 26
- I.4. Presa contemporană și imaginea poetelor optzeciste/ 28

II. Poetica optzecistă/ 31

- II.1. Teoretizări/ 33
- II.2. Scriitura optzecistă la „masculin”/ 43
 - II.2.1. Scriitura ca *text-party*/ 44
 - II.2.2. Metapoezia/ 64
- II.3. Scriitura optzecistă la „feminin”/ 72
 - II.3.1. Mariana Marin – sau despre poetica abstractizării/ 73
 - II.3.2. Marta Petreu și poetica interiorității/ 82
 - II.3.3. Magda Cârneci – de la discursul „deliricizat” la poetica transcenderii/ 91
 - II.3.4. Elena Ștefoi. Poetica sarcasmelor/ 99
 - II.3.5. Mariana Codruț. Poetica esențializării/ 106

III. Mitologia cotidianului în poezia optzecistă/ 111

- III.1. Mitologia cotidianului. Delimitări conceptuale/ 112
- III.2. Avataruri ale cotidianului în poezia „masculină”/ 121
 - III.2.1. Înregistrarea fotografică a realului/ 122
 - III.2.2. Realul mascat de parabolă/ 128
- III.3. Avataruri ale cotidianului în poezia optzecistă „feminină”/ 132
 - III.3.1. Realul desacralizat/ 133
 - III.3.2. Realul surprins alegoric/ 137
- III.4. Cotidianul după momentul ‘89/ 147
 - III.4.1. Frânturi de străinătate/ 147
 - III.4.2. Concretul care obosește ființa/ 155
 - III.4.3. Realitatea, un pretext pentru transcendență/ 162
 - III.4.4. Realitatea ca *playground*/ 174
 - III.4.5. Când realul te exilează în *areal*/ 185

IV. Ipostaze ale eului în poezia optzecistă/ 191

- IV.1. Eul din poezia optzecistă. Teoretizări/ 194
- IV.2. Eul „feminin”, între mit și realitate/ 211
 - IV.2.1. Postmodernismul și feminismul/ 213
 - IV.2.2. Feminism, feminitate, femeiesc – delimitări conceptuale/ 216
 - IV.2.3. Teme ale scriiturii feminine optzeciste/ 218
- IV.3. Eul confesiv/ 221
 - IV.3.1. Confesivitatea la „feminin”/ 224
 - IV.3.2. Confesivitatea la „masculin”/ 241
- IV.4. Eul etic și eul social/ 249

- IV.4.1. Eul etic și social în poezia „feminină”/ 254
- IV.4.2. Eul social și moral al poezilor/ 271
- IV.5. Multiplicarea eului și eul personaj/ 282
 - IV.5.1. Multiplicarea și scindarea perspectivei în poezia bărbaților/ 287
 - IV.5.2. Eul scindat și eul personaj al liricii „feminine”/ 303

Concluzii/ 319

Bibliografie generală/ 325

Ipostaze ale liricii feminine optzeciste rezumat

Motivația și scopul cercetării

Intitulată *Ipostaze ale liricii feminine optzeciste*, lucrarea de față își propune să ofere o viziune comparativă între poezia „feminină” și cea „masculină”, și poate că un titlu mai potrivit ar fi fost „*Feminin*” și „*Masculin*”, față în față în poezia optzecistă. Chiar dacă sintagma poezie „masculină” nu este poate dintre cele mai indicate, este totuși de preferat în locul unor alte variante, cum ar fi *poezia bărbaților*, ori *poezia scrisă de bărbați*. Ce anume a generat această structură „în oglindă” a lucrării? Consider că un posibil argument poate fi afirmația lui Nicolae Manolescu din *Literatura română postbelică I. Poezia care vorbea despre faptul că poetele ar fi „mai «serioase» decât poeții”*. Deoarece atributul „serioase” este destul de lax și astfel permisiv spre interpretări, nu putem să nu ne întrebăm la ce anume s-a gândit mentorul generației când l-a utilizat. Să fie vorba doar despre faptul că poetele sunt vizibil angajate față de social și politic, sau poate fi vorba chiar și despre o diferențiere de poetică între cele două „tabere”?

Un alt argument l-am putea deduce din studiul *Postmodernismul românesc* al lui Mircea Cărtărescu, care în momentul delimitării principalelor direcții din poezia optzecistă identifica o direcție principală în care încadra poezii nucleului lunedist, Traian T. Coșovei, Florin Iaru, Romulus Bucur, Magdalena Ghica (Magda Cârneci), și două direcții care se distanțează ca formulă literară de nucleu. Una dintre ele este cea minimalistă, cu o poezie ce reia modernismul târziu, iar aici Mircea Cărtărescu includea numele Elenei Ștefoi pe lângă poeți precum Ion Bogdan Lefter și Matei Vișniec, și o alta de factură neoexpresionistă, unde le include pe Mariana Marin și Marta Petreu. Putem observa din această clasificare faptul că majoritatea poetelor sunt distribuite în direcții ce „se abat” de la cea principală, singura excepție este, așa cum s-a putut vedea, Magda Cârneci. Prin urmare, nu putem să nu ne întrebăm dacă diferențele dintre poezia „masculină” (iar lucrarea s-a axat în special pe acei poeți care aparțin nucleului lunedist) și cea „feminină” nu sunt poate mai profunde decât putem sesiza la o primă vedere.

Prin urmare, lucrarea își propune să analizeze modul în care poezia „feminină” se individualizează față de cea „masculină” urmărind trei repere importante – poetica, raportarea la real și ipostazele eului liric.

Structura conținutului cercetării

Lucrarea este structurată în așa fel încât, prin explorările analitice și prin imaginea de ansamblu, sintetică să răspundă la întrebările anterior enunțate. Prin urmare, ceea ce ne-am propus n-a fost să analizăm poezia scrisă de femei în sine, ci în comparație cu aceea „masculină”. A pune față în față cele două ipostaze ale poeziei optzeciste, cea „masculină” și cea „feminină” pentru a identifica ce mărci distinctive implică deopotrivă un proces de sinteză, dar și de analiză pe text, iar criteriile pe care le-am avut în vedere țin în principiu de datele definitorii (general acceptate) ale poeziei optzeciste, și a nume: recuperarea realului, intertextualitatea, ludicul, ironia, hibridizarea textelor, *performance*, etc.

Din cauza volumului amplu de texte și autori aparținând perioadei optzeciste, dar și momentului de după ‘89, am considerat oportun să delimităm arealul la poezii nucleului lunedist (în cazul poeziei „masculine”) și la numele cele mai reprezentative din lirica feminină. Prin urmare, vorbim pe de o parte de Mircea Cărtărescu, Florin Iaru, Traian T. Coșovei, Al. Mușina, Bogdan Ghiu, ș.a., în funcție de cerințele demonstrației, iar pe de altă parte facem referire la Mariana Marin, Marta Petreu, Magda Cârneci, Mariana Codruț și Elena Ștefoi.

Capitolul I, *Poezia optzecistă la „feminin”*. *Privire sintetică*, a avut drept scop identificarea locului pe care poetele optzeciste îl ocupă în mod concret în cadrul generației lor prin observații empirice realizate la nivelul unor studii critice relevante. Astfel, la o primă vedere asupra *Istoriei critice a literaturii române. 5 secole de literatură*, Nicolae Manolescu le menționează în capitolul dedicat poeziei optzeciste doar pe Elena Ștefoi, Mariana Marin, Marta Petreu și Magda Cârneci, iar în lucrarea *Literatura română postbelică I. Lista lui Manolescu* apar doar numele Martei Petreu și Marianeii Marin, ceea ce ar trebui să ne dea de gândit.

Radu G. Țeposu, care realizează unul dintre cele mai exhaustive studii dedicate perioadei, *Istoria tragică & grotescă a întunecatului deceniu literar nouă*, are totodată și cele mai multe nume contabilizate. Astfel, din 75 de autori, 15 sunt poete. De remarcat este faptul că se oprește cu analiza sa critică nu doar asupra poetelor deja menționate, ci și asupra câtorva mai „de nișă”: Denisa Comănescu, Domnița Petri, Smaranda Cosmin, Cleopatra Lorințiu, Simona-Grazia Dima, Carmen Firan, Bianca Marcovici. În cazul lui Mircea Cărtărescu și al studiul său *Postmodernismul românesc*, acesta, deși menționează în cadrul volumului mai multe poete optzeciste, concret nu supune analizei niciun volum din lirica feminină. La polul opus, congenerul Ion Bogdan Lefter reușește să facă un „catalog” al generației sale în care apar aceleași nume ca și în cazul lui Radu G. Țeposu, iar în analiza finală se regăsesc: Mariana Codruț, Denisa Comănescu, Magda Cârneci, Marta Petreu, Mariana Marin. Probabil că marea absență din analiza critică este Elena Ștefoi.

Concluzia în această primă etapă a tezei a fost că se pot decela câteva nume de poete optzeciste pe care le putem situa în prima linie, poete care și-au confirmat valoarea și peste ani, și care de altfel au devenit punctul de interes al analizei comparatiste propuse.

Deoarece capitolul de sinteză își propune să prezinte situația poeziei feminine dintr-o perspectivă cât mai nuanțată, un alt punct de interes a fost reprezentat de *Divanul scriitoarei* al Mihaelei Ursa, un volum inedit prin faptul că este construit pe o serie de mărturisiri-interviu ale poetelor. De reținut ar fi faptul că Mariana Codruț, spre exemplu, consideră că este impropriu a se vorbi despre genul eului poetic în condițiile în care în artă eul este în formă pură, prin urmare, nu are restricții de gen. Pentru a completa imaginea de sinteză s-au supus analizei o serie de articole din presa contemporană din care s-a putut observa că poetele optzeciste rămân chiar și astăzi figuri proeminente ale culturii contemporane păstrându-și reperele morale și estetice nealterate de schimbările socio-politice produse.

Capitolul al II-lea aduce în prim plan *poetica optzecistă*. S-a tot discutat despre faptul că poeții sunt mai ludici, în special cei din nucleul lunedist, și că aceștia au propus o „nouă poezie”. Faptul este susținut în primul rând de mentorul generației, Nicolae Manolescu, care considera că unele trăsături postmoderne pot fi identificate în poezie încă din anii '80, iar de aici spicuim: ludicul, luciditatea, inclinația retro, prozaicul, intertextualitatea etc. Aproximativ spre aceeași direcție optează și Mircea Cărtărescu care împărțea, în studiul anterior menționat, poezia optzecistă într-o grupare postmodernistă *soft*, una postmodernistă *hard*, și alte două grupări disidente de la nucleu, una minimalistă și una neoexpresionistă. Tot el sintetiza în studiul său imaginea poeziei optzeciste standard caracterizată prin: oralitate lejeră, ironie, umor, caracterul narativ al poemelor, „imaginea artificială ca un desen animat”.

Astfel, în partea teoretică am încercat să dezvolt și să aprofundez câteva dintre trăsăturile poeziei optzeciste, dintre care am ales teoretizările lui Ion Pop despre spiritul ludic din *Jocul poeziei*, relația dintre intertextualitate, ironie și parodie din studiul *Retorica parodiei* al Danielei Petroșel, tehnica *performace*-ului din studiul *Poezia generației '80: intertextualitate și performace* al Emiliei David, și nu în cele din urmă, metatextualitatea și metapoezia ca formă a metatextualismului *in extremis*. Pentru partea aplicativă a acestui capitol al lucrării m-am oprit la câțiva poeți din cadrul nucleului, și anume, Traian T. Coșovei ca reprezentant al direcției „tragicomice”, cum o numea Cărtărescu, care în spatele scriiturii jucăușe ascunde temele grave ale existenței umane – moartea, boala, presiunea socialului asupra individului, datoria poetului

etc.; Mircea Cărtărescu ca reprezentant a ceea ce Emilia David numea *text-party*, care face din poem un mijloc de sărbătoare al cuvântului și al actului scriiturii, și nu în cele din urmă, Bogdan Ghiu, ca reprezentant al metapoeziei, care devine o *textistență*, cu alte cuvinte o formă de existență în livresc. Lumea nu se mai reflectă în text, ci este un „zbor invers”, lumea se „scurge” din text.

Construit „în oglindă”, subcapitolul *Scriitura optzecistă „la feminin”*, pornește de la afirmația lui Gheorghe Grigurcu care considera că poezia este în pericolul de a se transforma într-un „concurs de procedee” și că există riscul unei „reducții a existențialului” și o posibilă „sărăcire a complexului uman”. Poetele înlătură această temere a criticului prin faptul că, deși interesate și ele în mod vizibil de tehnicile noii scriiturii, reușesc să aducă în prim-plan mesajul, substanța textului. Mult mai angajate față de momentul istoric, față de social, pentru acestea primează, ce e drept, denunțarea realului și nu experimentul textual. Totuși, așa cum precizăm, nici nu ignoră complet scriitura, așa încât am considerat oportun să relievez pentru fiecare poetă o trăsătură a poeziei care o individualizează și o caracterizează totodată.

Prin urmare, poeziei Marianeii Marin îi poate corespunde tehnica abstractizării, dar nu o abstractizare în sens metafizic, modernist, ci una orientată spre etic (așa cum o explica Gheorghe Perian), iar Martei Petreu i-ar putea corespunde o poetică a interiorității, ori așa cum Ion Bogdan Lefter o numea, „o retorică a suferinței” care debutează odată cu vol. *Dimineața tinereilor doamne* (1983). Poezia Magdei Cârneli surprinde prin valențele diferite, uneori chiar opuse pe care scriitura sa reușește să le ia. După ce în volumul de debut se apropia foarte mult de congenerii bărbați prin gustul pentru *tehnica focalizării* preluată din cinematografie, prin fotografierea realului frust, prin ironie și ludic, odată cu volumul *Poeme Trans* (2012) aceasta vine cu o perspectivă surprinzătoare asupra liricii, aflată chiar în antiteză cu „poezia realului” a cărei adeptă se declarase în perioada anilor ‘80. Astfel, după anii 2000 Magda Cârneli vorbește despre importanța „omului interior”, despre un „tip de abordare al realității – mai armonioasă și mai profundă”. Poetica Elenei Ștefoi, pe care o putem numi *a sarcasmelor*, era caracterizată de Ion Bogdan Lefter ca având „efect de sentențiozitate” în timp ce Marianeii Codruț i-ar corespunde poetica esențializării pe care Dumitru Chioaru o pune în seama importanței mult prea mari acordate vizualului și identifica la aceasta „efortul stilizării”.

Capitolul al III-lea – *Mitologia cotidianului* – este dedicat teoretizării și exemplificării conceptului de „poezia realului”. Așa cum declară teoreticienii din interiorul generației (în special cei din nucleul lunedist), este preluat modelul poeziei americane din anii ‘50, poezia *generației beat*, a grupării *Black Mountain* și a *Școlii de la New York*. Totuși, au existat și voci critice care s-au opus acestei concepții și au considerat că generația se poate justifica și prin „ruptura” în plan autohton față de poezia generației anterioare, iar aici vorbim, bineînțeles despre modernism și neomodernism. Deși nu este poet, printre influențele majore declarate chiar de scriitorii din interiorul generației optzeciste se numără în primul rând Caragiale, iar acest aspect se poate ușor vedea în poemele hibride construite asemenea unor piese de teatru.

O discuție despre poezia realului și a cotidianului nu se poate finaliza fără întrebarea inerentă: Ce cotidian observă de poezii optzeciști deoarece contextul socio-politic în care trăiesc a fost unul inedit, așa cum bine știm. Prin urmare capitolul trebuie să răspundă la o nouă provocare – poate fi considerată poezia optzecistă subversivă? În această direcție am apelat la studiul lui Ion Simuț, *Literaturile române postbelice*, în care criticul o considera mai degrabă evazionistă, decât subversivă. Părerea lui este susținută din interiorul generației de către Mircea Cărtărescu în special, dar este contrazisă de către Nicolae Manolescu, care declara deschis în *Cenaclul de Luni-40*, apărută în 2017, faptul că cenaclul a fost interzis tocmai pentru că era considerat o mișcare subversivă. Tot ca un argument în această direcție, fascinația pentru real mai poate fi motivată și prin dorința de demistificare a minciunii propagandiste sistematice, dar și prin reînnoirea relației cu referentul, cu viața, pe care moderniștii au scos-o din ecuația literară, ei fiind mai degrabă preocupați de esențializare și abstractizare.

Astfel, dacă ne referim la avataruri ale realului în poezia bărbaților, se pot înregistra cel puțin două direcții – una care înregistrează fotografic realul, și pe care o putem regăsi la poeți precum Al. Mușina, Traian T. Coșovei, Romulus Bucur, ori Mircea Cărtărescu, și una a realului surprins alegoric unde cel mai important reprezentant este Matei Vișniec. De altfel, dacă prima direcție are mai degrabă scop de denunțare a absurdității regimului prin prezentarea frustră, netrucată a realității, a doua se construiește pe un filon etic puternic, dar care apelează la sugestie, la alegorie, la parabolă.

Referindu-ne la cotidianul din poezia feminină, și în acest caz se pot observa, de asemenea, aceleași două direcții. Pe de o parte, realul desacralizat, din poezia Magdei Cârneli, din care merită reținută imaginea realității văzută ca o femeie grasă, cu fața mâncată de coșuri și bube, fardată excesiv, imagine care trimite în mod evident către realitatea comunistă „cosmetizată” pentru a ascunde neajunsurile, dar și poezia Mariane Codruț, care reduce realul la imaginea mahalalei ieșene, cu Bahluilui mirosind fetid, cu gunoarie și șobolani. Pe de altă parte, direcția alegorică, care poate fi regăsită în textele Mariane Marin, ale Martei Petreu și Elenei Ștefoi.

Însă, o discuție despre cotidian ar trebui, cel puțin în acest caz, să aducă în prim-plan și imaginea poeziei optzeciste de după momentul '89. A fost poezia aceasta una strict circumstanțială, sau se adaptează în funcție de noul context? Când realitatea anilor '80 dispăre, dispăre și interesul poezilor pentru realitate, sau se păstrează și postdecembrist?

Tabloul poeziei optzeciste se diversifică mult după acest moment de cumpănă. De la poemele care conțin frânturi de străinătate din volumele Elenei Ștefoi și ale lui Matei Vișniec, la imaginea unui real care obosește eul și-l lasă fără vlagă, din volumele lui Al. Mușina și Mariana Marin. Surprind poeți care o iau într-o direcție total neașteptată, spre exemplu, Magda Cârneli pentru care realul se transformă într-un pretext pentru transcendență, pentru redefinirea relației dintre om și divinitate. În acest tablou, Marta Petreu este, poate, singura constantă.

Pentru Florin Iaru, realul este văzut ca un spațiu de joacă, iar în anul 2019 surprinde cu volumul *Jos realitatea!*, un manifest contemporan despre poezia care s-a transformat într-un produs de *marketing*, or așa cum ironic o denumește el, „poezia supozitor”. Traian T. Coșovei publică în 2013 volumul *Aritmetica pleoapelor*, chiar cu un an înainte de moartea sa, în care acesta își mărturisește dezamăgirea față de o societate care nu-l mai înțelege, o societate aflată în derivă. De altfel, ideea aceasta este reluată și într-un interviu din *Formula As*, 2009, în care îndemna societatea contemporană să-l redescopere pe Dumnezeu.

Alți poeți continuă să ofere o radiografiere a realității din perioada tranziției, așa cum este și cazul Mariane Codruț, care în volumele *Ultima patrie* și *Blanc*, ambele apărut în anii 2000, reușește să identifice cu acuratețe marele carențe morale ale societății postdecembriste. Aceasta surprinde o realitate pestriță, fără valori, debusolată, pentru care preocuparea principală este parvenitismul prin emigrarea în străinătate, o lume în care ea, poeta, este singura idealistă, singura care mai crede în valoarea axiologică a culturii și a cărților.

Capitolul IV se axează asupra identificării ipostazelor pe care subiectul poetic le dobândește în „noua poezie”. Astfel, la nivelul poeziei optzeciste se vorbește, despre o *repersonalizarea* a discursului liric, despre reluarea legăturii dintre text și referent, dintre subiectul liric și cel biologic, sau ca să folosim terminologia lui Alexandru Mușina, *noul antropocentrism*. Aceasta este și principala „ruptură” declarată față de modernism, căci, așa cum Gheorghe Crăciun preciza în *Aisbergul poeziei moderne*, principala problemă a poeziei moderne reflexive este că a pierdut contactul cu realitatea, că s-a rupt de lumea exterioară și a rămas captivă într-o zonă a individualității subiective. Afirmția ne trimite automat și către Hugo Friedrich care vorbea în *Structura liricii moderne* despre *depersonalizarea* liricii inițiată chiar de Baudelaire. Un studiu interesant este și cel al Sandei Cordoș care încearcă se explice *personismul* poeziei optzeciste făcând apel la argumente de ordin cultural, dar și la cele de ordin socio-politic. Astfel, dacă în Occident eul era aruncat în criză prin prisma teoriilor ce veneau

dinspre filozofie și psihanaliză, în Europa răsăriteană criza este accentuată și de regimul totalitarist, cu alte cuvinte de contextul politic. De asemenea, am făcut trimitere și la studiul Rodică Zafiu care, sintetizat, considera că nu e cu nimic greșit să folosim termenul „personaj” atunci când facem referire la subiectul poetic din lirica ultimelor decenii.

Una dintre provocările la care a răspuns acest capitol a fost cea legată de existența unui *eu liric feminin*, sau altfel enunțat, este eul feminin un mit sau o realitate? De asemenea, dacă vorbim despre eul feminin trebuie să vorbim neapărat și despre feminism? Cum se relaționează aceste concepte?

Poetele în general s-au dezis de etichetarea a fi feministe, chiar dacă discursul lor este unul tranșant, angajat social și moral. Acestea au evitat sistematic de a fi considerate militante ale diferențierilor de gen, ci mai degrabă, dacă vorbim despre un feminism, acesta poate fi cel mult un feminism al valului III, așa cum Mihaela Miroiu îl definea, care se construiește pe redefinirea conceptului de identitate. Prin urmare, preocuparea capitală a feminismului post-modern este cea a *ipseității*, sub nicio formă cea a diferențierilor de gen. Dacă după anii '80 observăm schimbări în modul de raportare la conceptul de feminism, aceste schimbări se pot sesiza și asupra conceptului de feminin. De multe ori critica s-a raportat la poezia femeilor din perioada optzeci cu apelative precum *nefeminină*, or *bărbătească* (ca să folosim termenul lui Radu G. Țeposu din analiza sa asupra poeziei Elenei Ștefoi), totuși, abordările nu fac decât să indice o transformare evidentă sesizată de exegeză. Se subînțelege faptul că nu mai putem vorbi în cazul poetelor optzeciste despre o feminitate care să emane gingășie, naivitate, senzualism, așa cum ne-am obișnuit din lirica tradițională, ci este o feminitate care emană siguranță, erotism, agresivitate chiar, acceptarea factorului biologic și a instinctualității. Feminitatea nu mai este pudică, nu se mai sfiște, ci este într-un proces de autodefinire, este conștientă se sine.

Prin urmare, s-au putut identifica mai multe ipostaze ale eului în poezia optzecistă. Astfel, *eul confesiv*, care în general era atribuit poeziei feminine poate fi observat și în poezia „masculină”, mai mult chiar, merită reținută afirmația cărtăresciană conform căreia poezia nu mai trebuie să se rușineze de propriile emoții și trăiri. Paradoxal, poezia feminină uimește prin forță, prin incisivitate, în timp ce remarcăm în poezia bărbaților o disponibilitate spre confesiune.

Eul etic și social, pe care am ales să le prezint împreună deoarece filosofia ultimelor decenii vorbește despre *etica socială*, altfel spus, etica se axează să cerceteze regulile ce conduc raporturile dintre individ și societate. Aici poetele dețin volume emblematice în care eul este implicat etic și social totodată. Menționez *Un război de o sută de ani* (1981) și *Mutilarea artistului la tinerețe* (de după '89), ale Marianeii Marin; de asemenea volumele *Existență acută* (1994) și *Blanc* (2000) ale poetei Mariana Codruț; precum și *Linia de plutire* și *Poeme politice* (2000) ale Magdei Cârneli.

Deși au fost adesea considerați ludici și oarecum dezinteresați față de aspectul social, poeții contrazic această preconcepție dovedind că pot fi la fel de angajați față de momentul istoric, doar că diferă forma de abordare. Astfel, pot menționa câteva exemple evidente în această direcție din lirica bărbaților precum poemul *Adio la Galați!* al lui Florin Iaru, *Lecțiile* și poemul *Budila-Express* ale lui Al. Mușina. Însă, spre deosebire de colegele femei, aceștia nu sunt incisivi în discurs, ci preferă farsa, ironia, parodia, alegoria.

În ceea ce privește tehnica multiplicării eului și a eul personaj, consider că merită reținută afirmația lui Călin Vlasie conform căreia poezia „gândește» epic și simte liric”. Tot acesta este cel care considera că influențele care au condus spre eul personaj vin nu doar dinspre epic și dramatic (care sunt genuri participative, de acțiune), ci și dinspre cinematografie, astfel eul este privit asemenea unui actor, iar viața, existența este scena. Rodica Zafiu face și ea referire la câteva tehnici de multiplicare a perspectivei în discursul poetic narativ, iar de aici țin să menționez: asumarea persoanei I fără adoptarea perspectivei interioare, ambiguitatea identității, perspectiva emfatică care se construiește pe verbele privirii.

Prin urmare, în poezia bărbaților se poate remarca eul proteiform din poezia lui Mircea Cărtărescu, iar exemplele în acest caz sunt multiple, de la poemul-fluviu *Căderea*, la poemul *O seară la operă*, la *O motocicletă parcată sub stele*, *Poema chiuvetei* etc. Matei Vișniec propune mai multe ipostaze ale subiectului poetic, de la eul-scriitor, la înțelept, la eul care delirează din cauza singurătății și care vorbește cu Leukodemos, câinele orașului, până ajunge să se metamorfozeze în cal. Florin Iaru propune de asemenea poemul *Mofturi 1900*, construit ca o mică piesă de teatru, în care eul-regizor încearcă în zadar să pună în scenă piesa deoarece butaforia se prăbușește sub privirea sa neputincioasă. Paradoxal, un poet care se declara adept al poeziei realului, Alexandru Mușina, surprinde la un moment dat cu ciclul *Experiențe*, în care eul se metamorfozează în tot felul de ipostaze himerice.

În ceea ce privește poezia „feminină”, scopul în acest subcapitol a fost să demonstrez că poetele sunt capabile de „puneri în scenă” asemenea colegilor bărbați, dar că nu fac din acest procedeu un scop în sine. Totuși, putem identifica unele excepții care se constituie din „personaje” emblematice din poezia femeilor, așa cum este *Marta*, din volumele Martei Petreu, *prostul satului* din volumul *Blanc* al Mariane Codruț, incontestabil un alter-ego al poetei, personajul *Anne Frank*, din volumul *Aripa secretă* al Mariane Marin, care poate fi înțeles, de asemenea, ca o mască al poetei.

Ca o concluzie la acest capitol, dacă femeile aleg adesea tehnica scindării eului, fiind mai înclinate spre autoscopie, spre definirea propriei identități, dar nu sunt străine nici de personaje, bărbații aleg mai des varianta poemelor-hibrid, construite prin tehnica *performance*-ului, cu personaje și jocuri de rol.

Concluzia generală

În concluzie, poezia optzecistă este un fenomen complex care surprinde prin multitudinea de ipostaze pe care le poate lua, de la cele mai ludice, până la formele cele mai grave și mai angajate față de momentul istoric. Varietatea poeziei optzeciste se poate observa la toate nivelurile analizate. Astfel, dacă facem referire la poetică, atunci în mod evident cei mai predispuși spre experimentalismul textual sunt incontestabil poeții. Adepți declarați ai „noii poezii”, preocupați de a stabili o nouă paradigmă literară după modelul celei americane din anii '50, poeții *Cenaclului de Luni* preferă *hibridizarea* poemelor prin amestecul de tipuri de text, *intertextualitatea* ca formă de joc ce restabilește legăturile cu literatura precedentă, *ironia* cu accente caragialeene, *performance*-ul ca formă de poem construit ca o piesă de teatru, *artificialul* și *autoreferențialitatea*. La polul celălalt, poetele par mult mai precaute în ceea ce privește experimentalismul literar. Acestea mizează mai mult pe comparațiile folosite ostentativ, enumerațiile obsedante, pe antitezele menite să șocheze, pe intertextualitate (dar cu menirea clară de a aduce un plus de semnificație mesajului din poem, nu cu scop ludic), și mai puțin pe „comedia literaturii”. Poate acesta este și motivul pentru care Mircea Cărtărescu le plasa, așa cum precizam în debutul acestei sinteze, în direcții diferite decât cea a nucleului lunedist.

Dacă facem referire la „poezia realului”, și aici am putut observa câteva diferențe evidente. Pe de o parte poeții din *Cenaclul de Luni* care susțin fotografierea cât mai fidelă a unor instantanee de viață, și trebuie să menționăm numele lui Alexandru Mușina, Romulus Bucur, Florin Iaru, Mircea Cărtărescu ca reprezentative pentru această direcție, dar și numele poetelor Magda Cârneli cu volumul de debut, *Hipermatéria*, dar și cel al Mariane Codruț, pe de altă parte, poeții care surprind alegoric realitatea, iar aici trebuie să reținem numele lui Matei Vișniec, dar și pe cele ale Mariane Marin, Martei Petreu și Elenei Ștefoi.

În ceea ce privește valențele pe care eul le capătă în poezia optzecistă, și în acest caz se pot observa două atitudini specifice celor două „tabere”. Pe de o parte, poetele sunt mai predispușe spre scindarea eului, iar acest fenomen se explică prin disponibilitatea mai mare a

poeziei „feminine” pentru introspecție și definirea identității, în timp ce poeții sunt mai degrabă adepții eului-personaj, a metamorfozării subiectului poetic în entități care de care mai diverse și mai surprinzătoare (regizor, înțelept, motocicletă, cal, bandă de magnetofon etc.). Este drept că lucrurile nu pot fi tranșate radical în niciuna dintre ipostaze, deoarece nu putem afirma că poeții sunt compleți dezinteresați față de confesivitate, ori față de eul etic, deși mai pregnante sunt acestea în poezia „feminină”.

Prin urmare, poezia optzecistă poate fi considerată un fenomen paradoxal care a reușit să răstoarne mai multe „mituri”, de la cele legate de faptul că poezia confesivă ar fi „rezervată” femeilor, până la cele în care poeții erau considerați ludici și dezinteresați față de momentul istoric. Poetele și-au câștigat locul în cadrul generației optzeciste prin „seriozitatea” discursului liric, prin implicarea lor morală, dar și prin incisivitatea rostirii, astfel încât, Nicolae Manolescu avea dreptate când afirma în *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură* că acesta sunt mai apropiate ca formulă literară de congenerii lor (bărbații) decât de înaintașele de același gen, iar aici le amintea pe Ana Blandiana și Ileana Mălăncioiu.

Cuvinte cheie: poezie „feminină”, poezie „masculină”, optzecism, „poezia realului”, poezie tranzitivă, artificial, hibridizare, *performance*, repersonalizarea eului, noul antropocentrism, biografism, intertextualitate, metatextualitate, ironie, ludic

Bibliografie generală

Opera

- BUCUR, Romulus, *Literatură, viață*, Editura Cartea românească, București, 1989
- BUCUR, Romulus, *Opera poetică*, Editura Cartea Românească, București, 2017
- BUCUR, Romulus, volumul colectiv *Cinci*, Editura Tracus Arte, București, 2011
- CĂRTĂRESCU, Mircea, *Faruri, vitrine, fotografii*, Editura Cartea Românească, București, 1980
- CĂRTĂRESCU, Mircea, *Plurivers 1*, volum antologic, Editura Humanitas, București, 2003
- CĂRTĂRESCU, Mircea, *Plurivers 2*, volum antologic, Editura Humanitas, București, 2003
- CĂRTĂRESCU, Mircea, *Nimic: poeme (1988-1992)*, Editura Humanitas, București, 2010
- CĂRTĂRESCU, Mircea, *nu striga niciodată ajutor*, Editura Humanitas, București, 2020
- CĂRTĂRESCU, Mircea, *Poeme de amor*, Editura Cartea Românească, București, 1983
- CÂRNECI Magda, *Opera poetică*, Editura Cartea Românească, București, 2017
- CÂRNECI, Magda, *FEM*, Editura Polirom, Iași, 2014;
- CÂRNECI, Magda, *Haosmos și alte poeme*, Editura Paralela 45, Pitești, 2004
- CÂRNECI, Magda, *Poeme Trans*, Editura Tracus Arte, București, 2012
- CÂRNECI, Magda, *Viață*, Editura Paralela 45, Pitești, 2016
- CODRUȚ, Mariana Codruț, *Măceșul din magazia de lemne, în areal (antologie de poezie: 1982-2007)*, Editura Paralela 45, Pitești, 2011
- CODRUȚ, Mariana, *pulsul nu poate fi minimalist*, Editura Paralela 45, Pitești, 2019
- CODRUȚ, Mariana, *Areal (antologie de poezie: 1982-2007)*, Editura Paralela 45, Pitești, 2011
- COMĂNESCU, Denisa, *Izgonirea din paradis*, Cartea Românească, București, 1979,
- COMĂNESCU, Denisa, *Cuțitul de argint*, Editura Eminescu, București, Piața Scânteii, 1983
- COȘOVEI, Traian T., *Ninsoarea electrică*, Editura „Vinea”, București, 1998
- COȘOVEI, Traian T., *Elegii pentru o bucată de iaht (antologie)*, Editura Tracus Arte, București, 2014
- COȘOVEI, Traian T., *Patinează sau crapă!*, Editura „AXA”, Botoșani, 1997
- GHIU, Bogdan, *Opera poetică*, Editura Paralela 45, Pitești, 2017
- IARU, Florin, *Înnebunesc și-mi pare rău*, Editura Cartea Românească, București, 1990
- IARU, Florin, *Jos realitatea!*, Editura Paralela 45, Pitești, 2019
- IARU, Florin, *La cea mai înaltă ficțiune*, Editura Cartea Românească, București, 1984
- MARIN, Mariana, *Aripa secretă*, Editura Cartea Românească, București, 1986
- MARIN, Mariana, *Mutilarea artistului la tinerețe*, Editura Muzeului Literaturii Române, București, 1999
- MARIN, Mariana, *O singurătate feroce (antologie)*, Editura Tracus Arte, București, 2015
- MARIN, Mariana, *Un război de o sută de ani*, Editura Albatros, București, 1981
- MUȘINA, Alexandru, *Lucrurile pe care le-am văzut (1979-1986)*, Editura Tracus Arte, București, 2013
- MUȘINA, Alexandru, *Opera poetică*, vol. I, Editura Tracus Arte, București, 2015

MUȘINA, Alexandru, *Opera poetică*, vol. II, Editura Tracus Arte, București, 2015
PETREU, Marta, *Aduceți verbele*, Editura Cartea Românească, București, 1981
PETREU, Marta, *Aduceți verbele*, Editura LiterNet, versiunea pdf, 2009
PETREU, Marta, *Apocalipsa după Marta* (antologie), Editura Polirom, Iași, 2011
PETREU, Marta, *Asta nu e viața mea*, Editura Polirom, Iași, 2014
PETREU, Marta, *Dimineața tinerelor doamne*, Editura Cartea românească, București, 1983
PETREU, Marta, *Scara lui Iacob*, Editura Cartea Românească, București, 2006
ȘTEFOI, Elena, *Linia de plutire*, Editura Cartea Românească, București, 1983
ȘTEFOI, Elena, *Opera poetică*, Editura paralela 45, Pitești, 2016
VIȘNIEC, Matei, *La noapte va ninge*, Editura Albatros, București, 1980
VIȘNIEC, Matei, *Înțeleptul la ora de ceai*, Editura Cartea românească, 1984
VIȘNIEC, Matei, *Orașul cu un singur locuitor*, Editura Albatros, București, 1982
VIȘNIEC, Matei, *Poeme ulterioare (1987-1999)*, Editura Cartea Românească, 2000

Studii critice/ teoretice

BEAUVOIR, Simone, *Al doilea sex*, vol. I, disponibil la www.cărtipdfgratuite.blogspot.ro, accesat la data de 5.05.2016;
BODIU, Andrei, *Direcția optzeci în poezia română I*, Editura Paralela 45, Pitești, 2000
CĂRTĂRESCU, Mircea, *Postmodernismul românesc*, Editura Humanitas, București, 2010
CÂRNECI, Magda, *Poetrix. Texte despre poezie și alte eseuri*, Editura Paralela 45, Pitești, 2002;
CHIOARU, Dumitru, *Developări în perspectivă. Generația poetică '80 în portrete critice*, Editura Cartea Românească, București, 2004
CIXOUS, Hélène, *The Laugh of the Medusa*, tradus în engleză de Keith Cohen și Paula Cohen, *Signs*, vol. I, No. 4. (Summer, 1976);
CORDOȘ, Sanda, *Literatura între revoluție și reacțiune*, Editura Biblioteca Apostrof, Cluj-Napoca, 1999
COȘOVEI, Traian T., *Pornind de la un vers*, Editura Eminescu, București, 1990
CRĂCIUN, Gheorghe, *Aisbergul poeziei moderne*, Editura Paralela 45, Pitești, 2009
CRĂCIUN, Gheorghe, *Competiția continuă (Generația '80 în texte teoretice)*, Editura Paralela 45, Pitești, 1999
DAVID, Emilia, *Poezia generației '80: intertextualitate și performance*, Editura Muzeul Literaturii Române, București, 2016
DIACONU, Mircea A. , *Biblioteca română de poezie postbelică*, Editura Universității „Ștefan cel Mare”, Suceava, 2016
DIACONU, Mircea A. , *Poezia postmodernă*, Editura Aula, Brașov, 2002
DIACONU, Mircea A., *Atelierele poeziei*, Editura Ideea Europeană, București, 2005
DIACONU, Mircea A., *I. L. Caragiale: fatalitatea ironică*, Editura Cartea Românească, București, 2012
DRAGOMIR, Otilia, Miroiu, Mihaela, *Lexicon feminist*, Editura Polirom, Iași, 2002

- FAUCHEREAU, Serge, *Introducere în poezia americană modernă*, Editura Minerva, București, 1974
- FRIEDRICH, Hugo, *Structura liricii moderne*, Editura Univers, București, 1998
- GRIGURCU, Gheorghe, *Poezie română contemporană*, Editura Revistei Convorbiri Literare, Iași, 2000
- LEFTER, Ion Bogdan, *Flashback 1985: Începuturile „noii poezii”*, Editura Paralela 45, Pitești, 2005
- LEFTER, Ion Bogdan, Vlasie, Călin, *Cenaclul de Luni – 40*, Editura Cartea Românească, București, 2017
- MANOLESCU, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*, Editura Paralela 45, Pitești, 2008
- MANOLESCU, Nicolae, *Literatura română postbelică. Lista lui Manolescu. 1. Poezia*, Editura Aula, Brașov, 2001
- MILLER-VERGHY, Margareta și Săndulescu, Ecaterina, *Evoluția scrisului feminin în România*, «Bucovina» București, 1935;
- MINCU, Marin, *Experimentalismul poetic românesc*, Editura Paralela 45, Pitești, 2006
- MIROIU, Mihaela, *Neprețuitele femei*, Editura Polirom, Iași, 2006;
- MOI, Toril, *Feminist, Female, Feminine*, în volumul *The Feminist Reader. Essays in Gender and the Politics of Literary Criticism*, editat de Catherine Belsey și Jane Moore, Editura Basil Blackwell, New York
- MOLDOVEANU, Daniela, *Poezia confesivă feminină*, Editura Muzeul Literaturii Române, București, 2014
- MUȘINA, Alexandru, *Paradigma poezie moderne*, Editura Aula, Brașov, 2004
- MUȘINA, Alexandru, *Teoria și practica literaturii*, Editura Muzeul Literaturii Române, București, 2013
- NEGRICI, Eugen, *Literatura română sub comunism (1948- 1964)*, vol. I, Editura Cartea Românească, București, 2010;
- NEGRICI, Eugen, *Literatura română sub comunism*, Editura Fundației Pro, București, 2003;
- PERIAN, Gheorghe, *Scriitori români postmoderni*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1996
- PETRAȘ, Irina, *Despre feminitate, moarte și alte eternități*, Editura Ideea Europeană, 2006;
- PETROȘEL, Daniela, *Ficțiunea metodelor critice*, Editura Pim, Iași, 2015;
- PETROȘEL, Daniela, *Retorica parodiei*, Editura Ideea Europeană, București, 2012
- POP, Ion, *Jocul poeziei*, Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2006;
- PUIA-DUMITRESCU, Daniel, *O istorie a Cenaclului de Luni*, Editura Cartea Românească, București, 2015
- REGMAN, Cornel, *Dinspre „Cercul Literar” spre „Optzeciști”*, Editura Cartea Românească, București, 1997
- RUSU, Liviu, *Estetica poeziei lirice*, Editura Pentru Literatură, București, 1969
- SIMUȚ, Ion, *Literaturile române postbelice*, Editura Școala Ardeleană, 2017
- STOENESCU, Ștefan, în *Prefață* la volumul *Meditații în imponderabil*, Frank O’Hara, Editura Univers, București, 1980

ȚEPOSU, Radu G. , *Istoria tragică și grotescă a întunecatului deceniu nouă*, Editura Cartea românească, București, 2006
ULICI, Laurențiu, *Literatura română contemporană, vol. I- Promoția '70*, Editura Eminescu, București, 1995
URSA, Mihaela, *Divanul scriitoarei*, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2010;
URSA, Mihaela, *Optzecismul și promisiunile postmodernismului*, Editura Paralela 45, Pitești, 1999
VAKULOVSKI, Mihail, *Portret de grup cu „generația optzeci”(interviuri)*, Editura Tracus Arte, București, 2011
VAKULOVSKI, Mihail, *Portret de grup cu „generația optzeci”*, Editura Tracus Arte, București, 2010
VLASIE, Călin, *Poezie și psihic*, Editura Paralela 45, Pitești, 2003
ZAFIU, Rodica, *Narațiune și poezie*, Editura All Educational, București, 2000
ZAHARIA-FILIPAȘ, Elena, *Studii de literatură feminină*, Editura Paideia, București, 2004

Articole/surse media

ALUI GHEORGHE, Adrian, *Magda Cârneci – „Poeme trans”*, în Biblioteca Județeană „G. T. Kirileanu” Neamț, 5 noiembrie 2014, <http://www.bibgtkneamt.ro/component/k2/item/275-magda-carneci-poeme-trans>, accesat la 14.04.2021

BÂRNA, Nicolae, „*Textualismul*” românesc. *O schiță retrospectivă (II)*, în „Apostrof”, nr. 8 (363), 2020, <http://www.revista-apostrof.ro/arhiva/an2020/n8/a34/>, accesat la 20.06.2021

BOLDEA, Iulian, *Florin Iaru. Recursul la ironie*, în „Ramuri”, nr. 07/ 2013, <http://www.revistaramuri.ro/index.php?id=2446&editie=84&autor=de%20Iulian%20Boldea>, accesat la 21.04.2021

BOLDEA, Iulian, *Poemele exasperării*, în „România literară”, nr. 31/ 2007, http://www.romlit.ro/poemele_exasperării?caut=marta%20petreu, accesat la 5.05.2016

BOLDEA, Iulian, *Pulsul Poeziei*, în „Apostrof”, nr. 2(357)/ 2020, <http://www.revista-apostrof.ro/arhiva/an2020/n2/a5/>, accesat la 9.04.2021

BOLDEA, Iulian, *Scriu ca să mă transcend*, în „Vatra-dialog”, 13 iunie, 2019, <https://revistavatra.org/2019/06/13/vatra-dialog-cu-magda-carneci-scriu-ca-sa-ma-transcend/>, accesat la 12.04.2021

CÂRNECI, Magda, *Solidaritatea feminină schimbă progresiv lumea*, în „Observator cultural”, 21.04.2016, http://www.observatorcultural.ro/articol/solidaritatea_feminina_schimba_prograsi_v_lumea, accesat la 5/3/2016;

CHIASSON, Dan, *The illness and insight of Robert Lowell*, <https://www.newyorker.com/magazine/2017/03/20/the-illness-and-insight-of-robert-lowell>, march 13, 2017, accesat la 10.01.2021

CHIOARU, Dumitru, *Întoarcerea poetului Alexandru Mușina*, în „Ramuri”, nr. 2/ 2010, <http://revistaramuri.ro/index.php?id=1016&editie=43&autor=de%20Dumitru%20Chioaru>, accesat la 16.04.2021

CIOTLOȘ, Cosmin, *Stări de agregare*, în „Dilema veche”, nr. 806, 1-7 august 2019, <https://dilemaveche.ro/sectiune/carte/articol/stari-de-agregare>, accesat la 21.04.2021

CISTELECAN, Al., *Între reverii și spaime*, în „Vatra”, 29 noiembrie, 2016, <https://revistavatra.org/2016/11/29/al-cistelecan-intre-reverii-si-spaime/>, accesat la 9.04.2021

CISTELECAN, Al., *Alexandru Mușina, „Regele dimineții”*, în „Ziarul Evenimentul” varianta on-line, 29.10.2012, <https://www.ziarulevenimentul.ro/stiri/cultura/alexandru-musina-regele-diminetii-review-de-al-cistelecan--23861.html>, accesat la 16.04.2021

CISTELECAN, Al., *De la femeia feminină la femeia feministă*, în „Vatra”, 20 februarie, 2015, disponibil la <https://vatraoficial.wordpress.com/2015/02/25/de-la-femeia-feminina-la-femeia-feminista/>, accesat la 6/15/2016;

CODRUȚ, Mariana, *Cred că profesionalismul în artă înseamnă autenticitate...*, disponibil la <http://contrafort.md/old/2002/95-96/416.html>, accesat la 6/15/2016;

CORNEANU, Luminița, *Cartea de poezie: Interioritate de Luminița Corneanu*, în „România literară”, nr. 43/2012, disponibil la <http://www.romlit.ro/interioritate>, accesat la 6/15/2016;

COȘOVEI, Traian T., *Corespondență: Traian T. Coșovei în epistole inedite*, în „România literară”, nr. 11/2014, disponibil la http://www.romlit.ro/traian_t_coovei_n_epistole_inedite, accesat la 6/15/2016

CREȚU, Bogdan, *Jos realitatea, căci s-a prostituat!*, 28 iunie, 2019, <https://www.observatorcultural.ro/articol/jos-realitatea-caci-s-a-prostituat/>, accesat la 12.04.2021

CREȚU, Bogdan, *Mircea Cărtărescu de cealaltă parte a poeziei*, în „Observator cultural”, 11 noiembrie, 2020, <https://www.observatorcultural.ro/articol/mircea-cărtărescu-de-cealaltă-parte-a-poeziei/>, accesat la 12.04.2021

CREȚU, Bogdan, *O mare poetă: Mariana Codruț*, în „Observator cultural”, 5 decembrie, 2019, <https://www.observatorcultural.ro/articol/o-mare-poeta-mariana-codrut/>, accesat la 9.04.2021

CRISTEA-ENACHE, Daniel, *Ghetoul galben*, în „România literară”, nr. 9/ 2008, http://www.romlit.ro/ghetoul_galben?caut=mariana%20codrut, accesat la 15.06.2016

CRISTEA-ENACHE, Daniel, *Libertate plătită*, în „Observator cultural”, 16 decembrie, 2011, <https://www.observatorcultural.ro/articol/libertate-platita/>, accesat la 12.04.2021

CRISTEA-ENACHE, Daniel, *Totul sau nimic – nimic, de Mircea Cărtărescu*, în „Observator Cultural”, 13. 09. 2010, <https://atelier.liternet.ro/articol/9817/Daniel-Cristea-Enache/Totul-sau-nimic-nimic-de-Mircea-Cartaescu.html>, accesat la 12.04.2021

CRISTEA-ENACHE, Daniel, *Ține aproape – „Regele dimineții”*, de Alexandru Mușina, în „Observator Cultural”, 21. 06. 2010, <https://atelier.liternet.ro/articol/9423/Daniel-Cristea-Enache/Tine-aproape-Regele-diminetii-de-Alexandru-Musina.html>, accesat la 16.04.2021

CRUDU, Dumitru, *„Regele dimineții” de Alexandru Mușina – premiul pentru poezie al USR*, în „Radio Europa Liberă Moldova”, 18 iunie, 2010, <https://moldova.europalibera.org/a/2075830.html>, accesat la 16.04.2021

DAN, Laura, *Vatra-dialog cu Mariana Codruț: „...eu când scriu, mă simt puternică”*, în „Vatra”, nr. 11-12/ 2016, <https://revistavatra.org/2016/11/29/vatra-dialog-cu-mariana-codrut-atunci-cind-scriu-ma-simt-puternica/>, accesat la 10. 01.2021

DINIȚOIU, Adina, *O poezie vizionară și transgresivă*, în „Observator cultural”, 17 mai, 2013, <https://www.observatorcultural.ro/articol/o%e2%80%88poezie-vizionara-si-transgresiva-2/>, accesat la 14.04.2021

GHIU, Bogdan, *Despre Mariana Marin și altele...*, în „Vatra”, nr. 1-2/ 2016, <https://revistavatra.org/2016/02/23/vatra-dialog-cu-bogdan-ghiu-despre-mariana-marin-si-altele/>, accesat la 15.06.2016

GRIGURCU, Gheorghe, *Solitudinea Marianeii Marin*, în „România literară”, nr. 45/ 1999, https://arhiva.romanaliterara.com/index.pl/solitudinea_marianei_marin, accesat la 16. 04. 2021

MIRONESCU, Doris, *Steaua singurătății*, în „Dilema veche”, nr. 829, 9-15 ianuarie 2020, <https://dilemaveche.ro/sectiune/carte/articol/steaua-singuratatii>, accesat la 17.03.2021

NEAGOE, George, *Zen*, în „Apostrof”, nr. 2 (285)/ 2014, <http://www.revista-apostrof.ro/arhiva/an2014/n2/a11/>, accesat la 21.04.2021

NEGOIȚĂ, Lucia, *„...Văd batjocora sinistră la adresa limbii române”*, în „Acolada”, 2 februarie 2016, <http://www.editurapleiade.ro/Reviste/2016%20Acolada%20nr.%2002.pdf>, accesat la 21.04.2021

PAVEL, Dora, *Pe măsură ce scrii roman după roman, îți urmezi drumul tot mai sigur, dar și mai singur*, din 11.07.2013, disponibil la <http://www.bookaholic.ro/interviu-cu-dora-pavel-pe-masura-ce-scrii-roman-dupa-roman-iti-urmezi-drumul-tot-mai-sigur-dar-si-mai-singur.html>, accesat la 6/20/2016;

PETREU, Marta, *Făcutul unei cărți este o activitate senzuală*, în „România literară”, nr.49/2007, disponibil la http://www.romlit.ro/marta_petreu_-_fcutul_unui_cri_este_o_activitate_senzual, accesat la 5/5/2016

PETREU, Marta, *Mintea românului e doldora de narcisism și de tabuuri*, în „Adevărul”, 20 februarie 2016, disponibil la http://adevarul.ro/cultura/carti/interviu-marta-petreu-scriitor-mintea-romanului-e-doldora-narcisism-tabuuri-1_56c8a5ae5ab6550cb8049919/index.html, accesat la 6/15/2016;

POP, Ion, *Literatură și actualitate – anchetă*, în *Echinox*, nr. 3/ 1971, <http://revistaechinox.ro/2011/08/1971-literatura-si-actualitate-ancheta-goldmine/>, accesat în 12. 11. 2019

PREDA, Sorin, *Traian T. Coșovei*, în „Formula As”, nr. 697/ 2005, <http://arhiva.formula-as.ro/2005/697/diverse-13/traian-t-cosovei-6606>, accesat la 21.04.2021

RADU, Dia, *Confesiunile unui poet – Traian T. Coșovei*, în „Formula As”, nr. 851/ 2009, <http://arhiva.formula-as.ro/2009/851/asul-de-inima-45/confesiunile-unui-poet-traian-t-cosovei-10628>, accesat la 21.04.2021

SIMUȚ, Ion, *Comentarii critice: Literatura evazionistă*, în *România literară*, nr. 17/ 2018, pe https://arhiva.romlit.ro/index.pl/literatura_evazionist, accesat în 14. 11. 2019

SIMUȚ, Ion, *Dicționar de sentimente echinoxiste*, în „România literară”, nr. 5/ 2005, disponibil la http://www.romlit.ro/dicionar_de_sentimente_echinoxiste, accesat la 6/15/2016;

STRIBLEA, Cătălin, *Florin Iaru: „E bine în România pentru că tot poate fi reparat”*, în blogul „Striblea.ro”, 6 martie 2020, <https://www.striblea.ro/florin-iaru-e-bine-in-romania-pentru-ca-totul-poate-fi-reparat/>, accesat la 21.04.2021

ȚUPA, Răzvan, *Poet la Nocturnă 2020: Florin Iaru: Trebuie să șochez cititorul burghez*, 19 august, 2020, <https://www.poetic.ro/19-08-2020-poet-la-nocturna-2020-florin-iaru-trebuie-sa-sochez-cititorul-burghez/>, accesat la 21.04.2021

URIAN, Tudorel, *Lecturi la zi: Drumul spre sine*, în „România literară”, nr. 23/2007, disponibil la http://www.romlit.ro/drumul_spre_sine, accesat la 6/15/2016

URIAN, Tudorel, *Lecturi la zi: Drumul spre sine*, în „România literară”, nr. 23/2007, disponibil la http://www.romlit.ro/drumul_spre_sine, accesat la 6/15/2016;

VAKULOVSKI, Mihai, *Interviu inedit cu Marta Petreu*, disponibil la <http://www.tiuk.reea.net/2/212.html>, accesat la 6/15/2016;

Bibliografie secundară

ARGHEZI, Tudor, *Cuvinte potrivite*, Editura Grai și suflet – cultura națională, București, 1996

CAMUS, Albert, *Mitul lui Sisif*, preluat de pe <https://vdocuments.mx/albert-camus-mitul-lui-sisif.html>

COSMA, Luminița, Mihaela Pop, Anca Dumitru, *Enciclopedie de filozofie și științe umane*, Editura All Educațional, 2007

DOBRESCU, Caius, *Modernitatea ultimă*, Editura Univers, București, 1998

DRAGO, Marco, Andrea Boroli, *Enciclopedie de Filozofie și științe umane*, traducere de Luminița Cosma, Mihaela Pop, Anca Dumitru, Editura ALL Educational, București, 2004

EMINESCU, Mihail, *Poesii*, Editura Semne, București, 2004

GASSET, Y José Ortega, *Revolta maselor*, Editura Humanitas, București, 1994

GEORGESCU, Vlad, *Istoria românilor. De la origini și până în zilele noastre*, Editura Humanitas, București, 1992

KEROUAC, Jack, *Pe drum*, Editura Polirom, Iași, 2012

KIRIȚESCU, Alexandru, *Gaițele*, Editura Gramar, București, 2009

OPREA, Ioan, Carmen-Gabriela Pamfil, Rodica Radu, Victoria Zăstroiu, *Noul Dicționar Universal al limbii române*, Editura Litera Internațional, 2007

ROUSSEAU, Jean-Jacques, *Contractul social*, trad. de H. H. Stahl, Editura Antet XX Press, 2003

TOMIȚĂ, Alexandru, *Intelectualii și regimul comunist: Istoriile unei relații*, Anuarul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România, volumul IV, 2009, Editura Polirom, Iași, 2009